

N:o 1.

Ank. till Riksd. kansli den 9 mars 1896, kl. 1 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af §§ 16, 17 och 18 riksdagsordningen.

Uti en från Andra Kammaren till konstitutionsutskottets behandling öfverlemnad motion, n:o 27, har herr *J. Andersson* i Lysvik föreslagit, att Riksdagen måtte förklara i grundlagsenlig ordning hvilande följande förslag till ändrad lydelse af nedanstående delar af gällande riksdagsordning:

§ 16. Å landet förrättas valen inför domhafvanden i den domsaga, till hvilken valkretsen hörer, eller, om två domsagor äro förenade till en valkrets, inför domhafvanden i den af dessa domsagor, hvilken den största folkmängden eger. I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, förrättas valen inför magistraten i den stad inom valkretsen, som eger största folkmängden. Vid dessa val afgifvas rösterna särskildt för hvarje kommun inför kommunalstämmas ordförande, magistrat eller den för staden särskildt tillsatta styrelse; och skola för rösternas sammanräknande och fullmagts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen till vederbörande valförrättare ofördröjligen insändas.

I stad (o. s. v. oförändradt).

§ 17. Vid riksdagsmannaval tillkommer hvarje röstande en röst. Den, som (o. s. v. oförändradt).

§ 18. Konungens befallningshafvande åligger att, när val till riksdagsman i Andra Kammaren erfordras, derom underrätta veder-

börande valförrättare, som låter tid och ort för valet i kyrkorna kungöra. Skulle i någon församling offentlig gudstjenst ej förrättas å söndag, då kungörelsen bör uppläsas, skall på presterskapets anmodan vederbörande kronobetjent kungörelsen skyndsamt kringsända.

Såsom hufvudsakligt skäl för sitt ändringsförslag har motionären framhållit, att under den tid, som förflutit efter den nya riksdagsordningens införande, antalet af de valkretsar, som antagit omedelbart valsätt vid val till Andra Kammaren, varit så stort, att öfvergången till detta valsätt kunde anses snart fullbordad. Dess användning vore numera öfverallt regel, och motsatt förhållande egde rum endast i ett fåtal undantagsfall. Det omedelbara valsättets stadigt fortgående utbredning inom landsbygden såväl som i städerna framginge af uppgifter, som motionären hemtat ur den officiella valstatistiken. Enligt dessa, i motionen intagna uppgifter, hade vid 1866 års allmänna val af landsbygdens 136 valkretsar endast 6 antagit det omedelbara valsättet, medan vid senaste val år 1893 icke mindre än 120 af landsbygdens till antal af 145 då uppgående valkretsar öfvergått till nämnda valsätt; och redan vid 1881 års allmänna val hade samtliga de valkretsar, som bestodo af två eller flera städer, begagnat det omedelbara valsättet. Häri hade visserligen skett en återgång, då i följd af den under år 1886 verkställda omregleringen af städernas valkretsar ej mindre än 11 kretsar blefvo till sin omfattning förändrade och endast 2 af dessa hunno fatta beslut om antagande af omedelbart valsätt så tidigt, att det kunde tillämpas vid valen till 1887 års senare riksdag; men redan vid allmänna valen för perioden 1888—1890 hade 8 af de återstående å nyo öfvergått till omedelbart valsätt, hvilket sedan 1890 års val åter användts af samtliga stadsvalkretsarne. Då, enligt hvad statistiken sålunda utvisade, endast 25 landtkretsar och ingen stadsvalkrets valde medelbart, ansåge motionären förevarande fråga nu vara mogen för reform. Att under nämnda förhållanden bibehålla det medelbara valsättet kunde väl anses olämpligt. I det yttrande till statsrådsprotokollet, som innehöll motiveringen till nu gällande riksdagsordning, hade, åberopar motionären, justitiestatsministern De Geer angående olägenheterna af sistnämnda valsätt anfört bland annat följande:

»I fråga om medelbara eller omedelbara val hyser jag för min del ingen tvekan att tillerkänna företrädet åt de senare, så vida de förra skola förrättas genom elektor, hvilka utses endast för att förrätta ett visst val utan att i öfrigt hafva något med hvarandra gemensamt. Af de valberättigade lär man nemligen icke kunna förvänta

något intresse för den förberedande åtgärden att välja elektor, om de icke hysa intresse för det slutliga resultatet eller utgången af sjelfva riksdagsmannavalet. Men hysa de intresse för det slutliga resultatet, så utse de sannolikt till elektor den, som röstar på deras egen kandidat, utan afseende på huru vida elektorn för denna befattning eger de utmärktaste egenskaper, hvilka dessutom äro svåra att bedöma, och hela syftemålet med de medelbara valen är då förfeladt. Härtill kommer, att faran för otillbörlig inverkan på valen är vida mindre, om denna måste riktas mot en hel menighet än om blott ett ringa antal elektor behöfva vinnas.»

Förutom de i detta yttrande anförda olägenheter förefunnes, enligt motionärens mening, äfven andra, såsom: osäkerhet och villrådighet vid hvarje valkretsindelning och hvarje ny femårsperiod, då fråga om förändring kunde väckas; besvär, tidsförlust och oreda vid ombyte af valsätt samt valmannens ovisshet vid elektorsval, om hans röst tillfölle den han önskade vald som riksdagsman — olägenheter nog besvärliga för den stora allmänheten, som önskade stadga i den vedertagna ordningen och frihet från onödiga besvär. Deremot torde svårigen kunna uppvisas sådana eller andra olägenheter af ifrågavarande reform, som tvärtom, enligt motionärens förmenande, ur alla synpunkter kunde anses utgöra en både nödig och nyttig grundlagsändring. I hvarje fall utvisade händelsernas förlopp en alldeles bestämd tendens hos valmännen att göra det omedelbara valsättet enrådande öfver hela landet. Detta vore det enda rätta och äfven en följdriktig tillämpning af en enkel och klar, för alla fall lika regel, som öfver allt, der den hittills tillämpats, visat sig ega de företräden, som riksdagsordningens författare framhållit. Hvad särskildt anginge det lifligare intresse för valen, som detta sätt vore egnadt att väcka, så vunne det en synnerligt slående bekräftelse genom den jämförelse mellan deltagandet i de omedelbara och medelbara valen, som hemtats ur förutnämnda valstatistik och som i motionen funnes införd. Härtill komme, att olägenheten af nu gällande föreskrifter, enligt hvilka återgång till medelbara val oberoende af valmännens önskan inträffade så ofta valkretsarnes omfång förändrades, på ett särdeles tydligt sätt komme att visa sig vid första tillämpningen af de genom 1894 års grundlagsändring införda bestämmelserna om sättet för Andra Kammarens bildande. I kraft af dessa bestämmelser komme nemligen vid 1896 års val ett ovanligt stort antal kretsar både på landet och i städerna att mot sin vilja återgå till val genom elektor. Enligt den nya ordningen komme antalet af landsbygdens valkretsar att ökas från 145 till 150, och de

kretsar, som bestode af flera städer, skulle ökas från 25 till 30 (eller möjligen 31). På landsbygden måste således fem domsagor, som nu valde hvardera en riksdagsman, fördelas i två valkretsar, hvarigenom alltså tio nya kretsar uppstode, som för längre eller kortare tid vore hänvisade till val genom elektor. I städerna komme detsamma att inträffa med ett vida större antal kretsar, då tillkomsten af fem eller sex nya stadskretsar medförde en fullständig omstörtning af nu gällande kretsindelning för städerna. Då uppgifterna om folkmängden vid 1895 års slut, som skulle läggas till grund för de nya valkretsarnes bildande, efter vanligheten knappast torde i fullständigt skick hinna framläggas af statistiska centralbyrån förrän frampå sommaren, kunde regeringen icke medhinna att utföra valkretsarnes reglering så tidigt, att beslut om öfvergång till omedelbara val kunde fattas inom de nybildade kretsarne, innan de första riksdagsvalen förrättades. Uti detta missförhållande kunde visserligen ingen rättelse vinnas genom den grundlagsändring, som af motionären ifrågasattes, enär det afgörande beslutet om densamma, i fall den vunne Riksdagens bifall, tidigast kunde fattas vid den riksdag, som komme att sammanträda först efter nyssnämnda val. Men den rubbning i valsättet, som vid detta tillfälle utan valmännens önskan och oftast i strid med deras bestämdt uttalade vilja komme att inträda, utgjorde i sjelfva verket det mest talande skäl för nödvändigheten af en ändring i nu gällande bestämmelser rörande valsättet uti det syfte, som i motionen blifvit antydt.

Det omedelbara valsättets principiella företräde framför det medelbara framhölls redan, såsom äfven af motionären omförmälts, uti det af honom delvis citerade anförandet af justitiestatsministern De Geer vid framläggandet af förslaget till nu gällande riksdagsordning. Att, detta oaktadt, icke i grundlagen införts ovilkorlig föreskrift om omedelbara val annat än för de städer, hvilka ega att utan förening med andra utse riksdagsmän, har berott derpå, att de omedelbara valen i ett land så glest befolkadt som vårt ansetts i verkställigheten kunna vara förenade med vissa svårigheter i följd deraf att, utan föregående öfverläggningar, i allmänhet lätt kan uppkomma en allt för stor splittring i rösterna, men talrikt besökta valmöten äro svårare att åstadkomma, ju längre väg de väljande måste färdas till samlingsplatsen. Detta skäl synes utskottet fortfarande tala för bibehållande af de uti ifrågavarande afseende gällande bestämmelser. Det torde nemligen icke vara välbetänkt att beröfva de valkretsar, som på grund af afståndet mellan de kommuner, af hvilka de utgöras, kunna vara i

särskildt behof af det medelbara valsättet, rättigheten att, om de finna det vara för sig lämpligt, använda detta valsätt. För de smärre städerna torde det vara af icke ringa vigt att få behålla valfriheten mellan det ena och det andra valsättet. Enligt nu gällande grundlagsbestämmelser är det nemligen öfverlemnadt åt Konungen att indela nämnda städer i valkretsar, endast med den inskränkning att det, såvidt möjligt, skall ske länsvis. Under samma valkrets torde sålunda möjligen kunna inrangeras städer, som i öfrigt hafva endast föga beröring med hvarandra och som icke känna till hvarandras särskilda förhållanden. I sådana fall torde för de minsta städerna det medelbara valsättet vara det enda, hvarigenom de verkligen kunna påräkna att utöfva något inflytande på valen.

Af den omständigheten att flertalet valkretsar numera öfvergått till det omedelbara valsättet och att man fördenskull torde kunna antaga, att detta valsätt för den större delen af landet är det under nuvarande förhållanden lämpligaste, synes man emellertid ej vara berättigad att draga den slutsatsen, att det medelbara valsättet nu bör afskaffas. Då nemligen ett ej ringa antal valkretsar ännu bibehålla detta valsätt, torde det sannolikt också vara med deras intresse bäst öfverensstämmande att fortfarande få behålla detsamma; och för öfrigt utgör det anförda förhållandet icke ett tillfyllestgörande bevis därför, att icke valkretsar, som uppstå genom framdeles skeende omregleringar, kunna anse, att de behöfva använda det medelbara valsättet.

Såsom en särskildt anmärkningsvärd olägenhet af de nuvarande bestämmelserna angående medelbara och omedelbara val har framhållits, att efter sådan indelning i valkretsar, som i § 13 mom. 4 riksdagsordningen föreskrifves, hvarje nybildad valkrets, som önskar antaga det omedelbara valsättet, måste derom fatta beslut, äfven om de till kretsen hörande kommuner förut under då gällande indelning antagit nyssberörda valsätt; hvartill skulle kunna komma ännu en olägenhet, den nemligen att, om dylikt beslut icke hunne tillräckligt tidigt fattas, en sådan nybildad valkrets kunde blifva tvungen att välja medelbart emot den åsigt, som inom densamma vore rådande. Denna olägenhet synes dock utskottet icke kunna vara af synnerlig betydelse. Det har nemligen under den tid riksdagsordningen varit i tillämpning aldrig, icke ens efter riksdagsupplösningen år 1887, inträffat, att någon valkrets saknat möjlighet att efter en skedd omreglering fatta beslut om användande af omedelbart valsätt i så god tid, att detsamma kunnat användas vid det näst efter omregleringen inträffade val; och som numera icke i något fall omreglering af valkretsar kan ega rum oftare

än hvart tionde år, kan, vid det förhållande att valen till Andra Kam-maren gälla för tre år, det endast hvart trettionde år förekomma, att sådan omreglering infaller samma år som allmänna val ega rum. Då härtill kommer, att utskottet ej kan föreställa sig annat, än att rege-ringen skall låta sig angeläget vara att i tillräckligt god tid verkställa hvarje omreglering, torde det näppeligen kunna inträffa, att en valkrets måste välja medelbart till följd deraf att den ej haft tillfälle att nog tidigt fatta beslut om öfvergång till omedelbart valsätt.

Slutligen och med afseende särskildt å valen på landet anser sig utskottet äfven böra framhålla, att det nuvarande stadgandet om det medelbara valsättet såsom regel har historisk grund i de bestäm-melser uti ifrågavarande hänseende, som under ständsrepresentatio-nens tid gälde för valen till bondeståndet, samt att vid sådant förhål-lande, och då det visat sig att icke få valkretsar önska bibehålla just detta valsätt, det ingalunda kan vara lämpligt att genom ett Riksdagens beslut betaga landtvalkretsarne en af dessa hittills åtnjuten sjelfbestäm-melserätt.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 mars 1896.

På utskottets vägnar:

O. Bergius.

Reservationer:

af herr *Ljungman*;

af herr *Elowson*;

af herr *Vahlin*, som yttrat:

»Det mål, som motionären afsett, synes mig lika väl vinnas genom sådan omskrifning af § 16 riksdagsordningen, att det omedelbara valsättet göres till regel. En dylik ändring lär svårligen kunna anses förhastad, den skulle endast ge företrädesrätt åt det valsätt, som under en tid af 30 år allt mer bestämdt tillerkänts företräde af våra valmans-korporationer, göra till regel i lag hvad som allt mer undantagslöst visat sig vara det i tillämpning.

Äfven efter dylik ändring vore de valkretsar, som kunna vilja bibehålla eller öfvergå till medelbart valsätt, härtill oförhindrade. De skäl, som af utskottets majoritet anförts och som vända sig mot ett *obligatoriskt* införande af det omedelbara valsättet för alla valkretsar, äro därför icke tillämpliga på här framlagda förslag.

På grund af hvad här anförts får jag föreslå,

att Riksdagen behagade antaga nedanstående förslag till ändring af riksdagsordningen § 16 att hvilatill vidare grundlagsenlig behandling:

Riksdagsordningen.

§ 16.

Valen till riksdagsman förrättas omedelbart, och afgifvas rösterna, särskildt för hvarje kommun, inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat; och skola för rösternas sammanräknande och fullmagts utfärdande åt den, som de flesta rösterna erhållit, valprotokollen insändas, för kommunerna å landet till domhufvanden och för städerna, der två eller flere städer äro till en valkrets förenade, till magistraten i den stad, som största folkmängden eger.

Stad, som har att ensam sända flere riksdagsmän, må, på sätt om val till stadsfullmäktige är stadgadt, kunna indelas i valkretsar.

Kommuner, som hafva att gemensamt välja riksdagsman, ega dock begagna det medelbara valsättet, derest flertalet af de röstberät-

tigade så beslutar. Då förslag härom af de röstberättigade i en kommun väckes medelst beslut, fattadt inför kommunalstämmas ordförande eller magistrat, varder sådant meddeladt Konungens befallningshafvande, som från öfriga till valkretsen hörande kommuner infordrar de röstberättigades röster och utfärdar kungörelse om utgången, efter thy som de flesta afgifna rösterna varit för bifall eller afslag. I sistnämnda fall kan frågan icke förr, än en tid af fem år derefter förflutit, ånyo upptagas. Beslutas åter förändringen, träder den i kraft vid det val, som näst efter en månad från kungörelsens utfärdande inträffar, och gäller för en tid af minst fem år, hvarefter beslut om dess upphörande kan på lika sätt som om dess införande fattas.

Vid de medelbara valen väljes riksdagsman medelst elektor. Å landet utses för hvarje kommun inför kommunalstämmans ordförande en elektor, och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af ett tusen. Desse elektorerna sammanträda till riksdagsmannaval inför domhafvanden i den domsaga, till hvilken valkretsen hör, eller, om två domsagor äro förenade till en valkrets, inför domhafvanden i den af dessa domsagor, hvilken den största folkmängden eger.

I de valkretsar, som bestå af två eller flera städer, utses inför magistraten en elektor för hvarje stad, och derutöfver, efter folkmängden, en för hvarje fullt tal af femhundra. Desse elektorerna sammanträda till riksdagsmannaval inför magistraten i den stad inom valkretsen, som största folkmängden eger.

I stad, der magistrat ej finnes, skall den för sådan stad särskildt tillsatta styrelse eller dess ordförande taga den befattning med riksdagsmannaval, som enligt denna § samt §§ 18, 20 och 22 tillhör magistrat eller dess ordförande; samt

af herrar *Dahn*, *Gyllensvärd*, *Johnsson*, friherre *Barnekow*, *Nilson*, *Liljeholm* och *Hanson*, hvilka instämmt med herr *Vahlin*.

Herrar *Bengtsson* och *Boström* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i förevarande ärendes behandling inom utskottet.

Herr *Restadius* har anhållit att få här antecknadt, att han till följd af annat offentligt uppdrag varit förhindrad att öfvervara ärendets handläggning i utskottet.
